
Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych – centrum wiedzy wspierające zarządzanie w regionie

Agnieszka Ajdyn

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest przedstawienie zadań i działań podjętych w 2010 roku przez Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych (MOBR), jednostkę utworzoną w strukturach organizacyjnych Urzędu Statystycznego w Warszawie. Ideą przyświecającą procesowi powołania MOBR było stworzenie profesjonalnego zaplecza analitycznego i informacyjnego, reagującego na zmieniającą się sytuację społeczno-ekonomiczną w regionie. Poprzez prowadzenie badań, monitoring i opracowywanie analiz społeczno-gospodarczych o województwie oraz w innych układach przestrzennych, jednostka ma stanowić wsparcie dla procesów zarządzania podejmowanych przez władze regionalne i lokalne w województwie mazowieckim. W drugiej części artykułu zaprezentowano wyniki ankiety, skierowanej do jednostek samorządu terytorialnego na Mazowszu, będącej jednym z narzędzi diagnozowania ich rzeczywistych potrzeb informacyjnych, wynikających z realizowanych zadań i podejmowanych działań, zmierzających m.in. do poprawy warunków życia społeczności lokalnych.

Wstęp

Województwo mazowieckie jest z jednej strony najlepiej rozwiniętym i najbardziej aktywnym gospodarczo regionem kraju, zajmującym czołowe lokaty w rankingach charakteryzujących potencjał gospodarczy i konkurencyjny polskich regionów, z drugiej zaś regionem mocno zróżnicowanym przestrzennie o wyraźnych kontrastach w zakresie rozwoju demograficznego i gospodarczego. Podstawowym zadaniem samorządu lokalnego jest skuteczne zarządzanie pozwalające na realizację zadań publicznych (własnych i zleconych) zaspokajających potrzeby lokalnych wspólnot. Realizacja tych zadań oraz prowadzone polityki rozwoju powinny umożliwiać mieszkańcom województwa możliwie optymalny dostęp do różnego rodzaju usług i przeciwdziałać pogłębianiu się zróżnicowań w poziomie rozwoju. Prowadzić to może bowiem do utrwalenia się negatywnych trendów, zjawisk i procesów. Skuteczne działania samorządu nie są możliwe bez wcześniejszej diagnozy zasobów, którymi władze regionalne i lokalne dysponują. Obiektywna ocena i analiza zasobów (m.in. potencjału społecznego i gospodarczego, infrastruktury technicznej, położenia geograficznego, warunków przyrodniczych), które w znacznej mierze określają specyfikę jednostki terytorialnej, jest niezwykle istotna dla programowania rozwoju poprzez tworzenie strategii, a następnie wdrażanie i monitorowanie podjętych działań.

Z poziomu regionalnego jednym z ważniejszych zadań władz samorządowych jest dążenie do niwelowania zróżnicowań w rozwoju poszczególnych obszarów województwa mazowieckiego, niwelowanie barier rozwojowych bądź, jeśli nie jest to możliwe, zmniejszanie

uciążliwości ich występowania oraz inicjowanie prorozwojowych przedsięwzięć poprzez odpowiednio zaprogramowane wcześniej działania. Zatem kreowanie spójnej polityki lokalnej i regionalnej, inicjowanie oraz tworzenie warunków rozwoju potencjału konkurencyjnego jednostek terytorialnych wymaga nie tylko posiadania odpowiednich umiejętności, ale również informacji i instrumentów pozwalających na dokonywanie kompleksowych analiz, budowanie w oparciu o uzyskane dane różnych scenariuszy szans i zagrożeń.

W pierwszej części artykułu przedstawiona została działalność Mazowieckiego Ośrodka Badań Regionalnych (MOBR). W części drugiej zaprezentowano wyniki badań przeprowadzonych przez MOBR na temat potrzeb informacyjnych i wykorzystywania przez samorządy zasobów danych będących w posiadaniu Urzędu Statystycznego. Badania koncentrowały się na trzech podstawowych kwestiach: znajomości i stopniu wykorzystania zasobów informacyjnych, gotowości współpracy z Urzędem Statystycznym i szczegółowych potrzeb informacyjnych oraz określeniu przyczyn niekorzystania z zasobów informacyjnych Urzędu Statystycznego.

Działalność Mazowieckiego Ośrodka Badań Regionalnych

Rosnące w ostatnich latach zapotrzebowanie jednostek samorządu terytorialnego na informację statystyczną stawia przed statystyką publiczną zadanie stworzenia systemu ukierunkowanego na specjalistyczną obsługę informacyjną i analityczną administracji samorządowej oraz administracji rządowej szczebla terenowego.

Urząd Statystyczny w Warszawie, będący dysponentem danych o województwie mazowieckim i poszczególnych jego jednostkach terytorialnych, podejmuje szereg działań zmierzających do tego, by pełnić rolę zaplecza informacyjnego, metodycznego i analitycznego, wspierającego procesy efektywnego zarządzania regionem, a tym samym faktycznie uczestniczyć w budowaniu przyszłości Mazowsza. W tym celu w jego strukturach w 2010 roku został powołany Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych (MOBR). Wśród najważniejszych zadań Ośrodka, pozwalających na pełnienie roli centrum wiedzy społeczno-gospodarczej w regionie, wyróżnić należy:

- prowadzenie szeroko pojętej działalności wydawniczej związanej z wydawaniem publikacji, opracowań analitycznych i sygnałnych charakteryzujących sytuację społeczno-gospodarczą województwa, miasta wojewódzkiego oraz w innych układach przestrzennych,
- opracowywanie analiz i prognoz wspomagających organy państwowe szczebla terenowego w procesach podejmowania decyzji, w tym tworzenia oraz rozliczania budżetów zadaniowych,
- prowadzenie regionalnych badań statystycznych: monitoringu bezpośredniego koniunktury gospodarczej w województwie, badań własnych i zleconych zmierzających do określenia tempa zmian zjawisk istotnych z punktu widzenia regionu, zachodzących zarówno w sferze społecznej, jak i gospodarczej w poszczególnych obszarach naszego województwa, badań w zakresie obszarów metropolitalnych,

- utworzenie bazy wiedzy o regionie, integrującej informacje dostępne w województwie rozproszone w różnych instytucjach, pozwalającej na monitorowanie zmian zachodzących w dłuższych szeregach czasowych oraz na analizę zjawisk specyficznych dla poszczególnych regionów,
- prowadzenie działań związanych z popularyzacją i promocją działalności Urzędu Statystycznego oraz wiedzy o regionie, a w szczególności działalnością edukacyjną skierowaną do różnych grup odbiorców.

Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych, mając na względzie ukierunkowanie oferty statystycznej na potrzeby administracji samorządowej, a tym samym efektywne wspomaganie procesów decyzyjnych władz regionalnych i lokalnych, przygotował m.in. publikację okolicznościową z okazji 10. rocznicy utworzenia województwa mazowieckiego, charakteryzującą obszary życia społecznego i gospodarczego – tendencje rozwojowe i zaistniałe zmiany, jak również szereg opracowań pozaplanowych, m.in. z zakresu sportu, rolnictwa, ochrony zdrowia czy transportu. Ponadto Ośrodek, wykorzystując jako narzędzie badawcze metodę wzorca rozwoju, zdiagnozował występowanie zjawiska ubóstwa w poszczególnych powiatach województwa mazowieckiego¹. Dodatkowo w opracowaniach analitycznych z zakresu demografii i rynku pracy zaprezentował zmiany w strukturze ludności Warszawy (z wyodrębnieniem dzielnic), określając przyczyny starzenia się ludności stolicy oraz przyczyny wysokiego poziomu bezrobocia utrzymującego się od lat w powiecie szydłowieckim.

MOBR prowadził również szeroką współpracę przy różnego rodzaju projektach realizowanych na terenie województwa, m.in. przy *Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza* czy też przy projekcie *Trendy rozwojowe Mazowsza*. W ramach tego ostatniego, na zlecenie Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w Warszawie, m.in. dokonał delimitacji obszarów o cechach miejskich i cechach wiejskich w województwie mazowieckim poprzez wyznaczenie wskaźnika syntetycznego różnicującego gminy na podstawie kryterium funkcjonalnego, nie uwzględniając przy tym obowiązującego podziału administracyjnego².

Mając na względzie potrzebę upowszechniania wiedzy statystycznej o regionie oraz wsparcia władz regionalnych i lokalnych w procesach efektywnego zarządzania, Ośrodek przygotował w roku ubiegłym opracowanie *Statystyczne Vademecum Samorządowca*. Projekt ten miał na celu wsparcie informacyjne osób, które w najbliższych latach będą zarządzać w samorządach. Przygotowane w postaci graficznej opracowanie zawierało komplet aktualnych informacji o poszczególnych jednostkach terytorialnych województwa (miejscowości, gminy, powiaty, obszar metropolitalny, województwo) i było dedykowane nowo wybranym radnym oraz członkom organów wykonawczych samorządów, jak również administracji rządowej szczebla terenowego. Materiały zostały przekazane na pierwszych sesjach po wyborach.

¹ Materiały dostępne na stronie internetowej: http://www.stat.gov.pl/warsz/51_PLK_HTML.htm, były przekazywane do jednostek samorządowych i instytucji zainteresowanych badaną tematyką oraz, za pośrednictwem mediów, do szerokiego grona społeczeństwa.

² Wyniki badania dostępne na stronie internetowej: <http://www.trendyrozwojowemazowsza.pl/identyfikacja-obszarow-miejskich-i-wiejskich-na-mazowszu>.

Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych, w ramach popularyzacji wiedzy statystycznej i promocji działalności Urzędu Statystycznego w Warszawie wśród różnych grup odbiorców, prowadził stałą współpracę z mediami i portalami informacyjnymi. Za ich pośrednictwem przekazywał cyklicznie, w postaci komunikatów, informacje o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa (w tym na organizowanych konferencjach prasowych) oraz materiały graficzne z zakresu różnych dziedzin życia. Dane zawarte w przekazywanych materiałach były wykorzystywane w artykułach w prasie lokalnej oraz wywiadach radiowych i telewizyjnych.

Biorąc pod uwagę niedostateczną świadomość społeczną w zakresie wiedzy statystycznej i wynikającą z tego potrzebę edukacji statystycznej społeczeństwa, pracownicy MOBR opracowali odrębną ofertę informacyjną skierowaną do uczniów i studentów. W gimnazjach organizowane były lekcje dotyczące systemu statystyki publicznej, możliwości pozyskiwania danych oraz poprawiające umiejętności interpretacji danych statystycznych. Oferta ta została rozszerzona dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych m.in. o informacje dotyczące organizacji spisów powszechnych. Z kolei do uczelni wyższych Ośrodek kierował opracowania sygnałne, analityczne i graficzne, zgodnie z profilem uczelni oraz wcześniej zgłaszanym zapotrzebowaniem.

Badanie potrzeb informacyjnych jednostek samorządu terytorialnego województwa mazowieckiego

Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych, chcąc pełnić funkcję doradczą i wspierającą, funkcję centrum wiedzy w regionie, podjął decyzję o konieczności zdiagnozowania rzeczywistych potrzeb informacyjnych jednostek samorządu terytorialnego z obszaru województwa mazowieckiego. W tym celu została przygotowana ankieta skierowana do wszystkich starostw powiatowych, a także do wszystkich urzędów gmin i miast z terenu Mazowsza. Oprócz konieczności określenia potrzeb jednostek samorządu terytorialnego, celem pośrednim przeprowadzonego badania było określenie stopnia znajomości zasobów informacyjnych Urzędu Statystycznego w Warszawie, zainteresowania współpracą z resortem statystyki oraz uświadomienie jednostkom samorządowym (niekorzystającym do tej pory z zasobów statystycznych), zakresu działalności i zawartości zasobów informacyjnych US. Ankieta składała się z piętnastu pytań (w większości zamkniętych), które pogrupowano w 3 bloki:

1. Pytania badające znajomość i stopień wykorzystania zasobów informacyjnych US:
 - cele, dla których wykorzystywane są dane statystyczne,
 - bloki tematyczne, z których wykorzystywane są dane,
 - częstotliwość wykorzystania i poziomy agregacji,
 - wykorzystywane formy udostępniania danych oraz prezentacji wyników,
 - rodzaje i formy wykorzystywanych publikacji.
2. Pytania badające potrzeby informacyjne oraz gotowość współpracy:
 - określenie danych (w tym poziomów agregacji i częstotliwości) oraz form prezentacji wyników najbardziej brakujących,

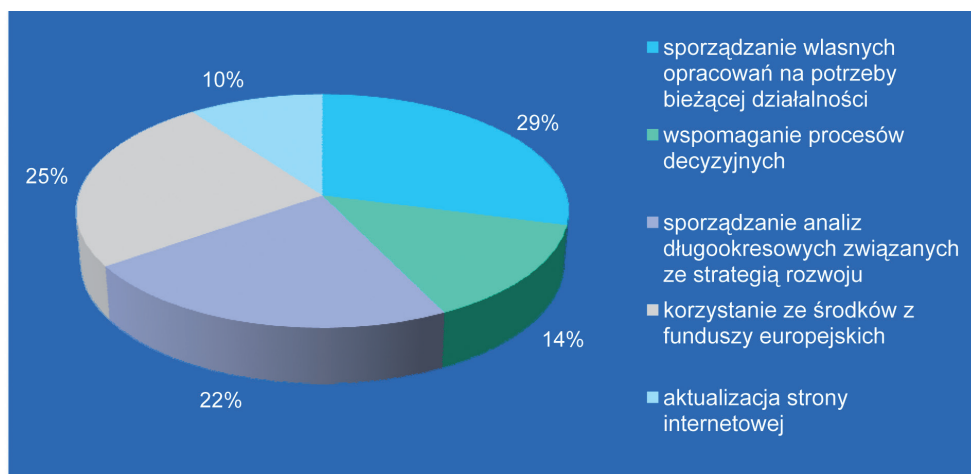
- zainteresowanie realizacją badań wspólnych oraz otrzymywaniem informacji o wydawnictwach US.

3. Określenie przyczyn niekorzystania z zasobów informacyjnych US.

Wyniki badania pokazały, że 11% jednostek nie korzystało z danych Urzędu Statystycznego. Jako przyczynę jednostki te wskazywały najczęściej własne zasoby informacyjne za wystarczające (42% odpowiedzi), brak takiej potrzeby (25%) bądź korzystanie z zasobów innych instytucji, bardziej adekwatnych do potrzeb badanych jednostek (17%). W pozostałych przypadkach, jako przyczynę niekorzystania z zasobów resortu statystyki, jednostki wskazywały w równym stopniu brak ich znajomości oraz fakt niewystępowania w zasobach Urzędu Statystycznego w Warszawie potrzebnych danych.

Samorządy lokalne z województwa mazowieckiego najczęściej wykorzystywały zasoby informacyjne Urzędu do sporządzania własnych opracowań na potrzeby działalności bieżącej (29%), przy ubieganiu się o środki z funduszy europejskich (25%) czy przy sporządzaniu analiz długookresowych związanych ze strategią rozwoju. Stosunkowo rzadziej były one wykorzystywane do aktualizacji danych charakteryzujących obszar gminy lub powiatu, publikowanych na prowadzonych przez nie stronach internetowych (*Wykres 1*).

Wykres1. Cele, do jakich wykorzystywane są zasoby informacyjne Urzędu Statystycznego w Warszawie



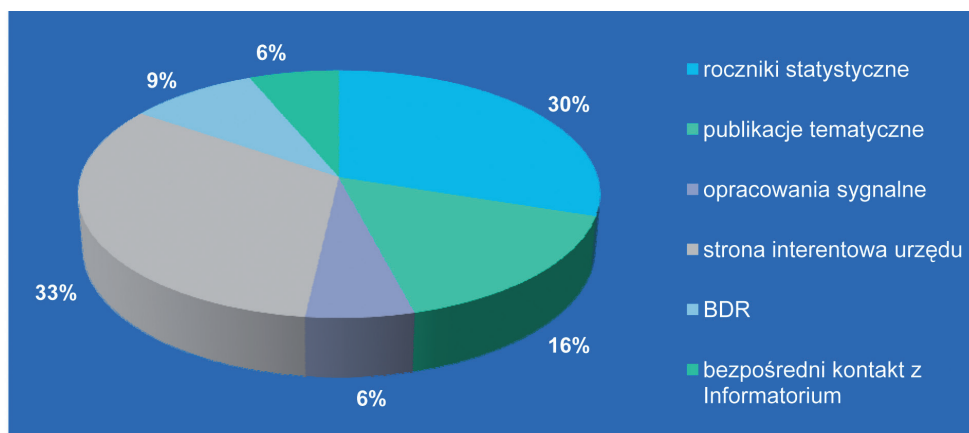
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

Największym zainteresowaniem cieszyły się bloki tematyczne dotyczące: ludności, rynku pracy i wynagrodzeń, finansów publicznych, ekologii, stanu i ochrony środowiska, rolnictwa i leśnictwa.

Z kolei, jako bloki tematyczne wykorzystywane sporadycznie, wskazane zostały: rachunki narodowe, nauka i działalność badawczo-rozwojowa, handel i gastronomia, finanse przedsiębiorstw, transport i łączność, turystyka.

Najwięcej – 42% – ankietowanych samorządów korzystało z danych przynajmniej raz na kwartał, 30% jednostek – co najmniej raz w miesiącu, a tylko 5% raz na pół roku. Jednostki samorządu terytorialnego najczęściej korzystały z danych dostępnych na stronie internetowej Urzędu Statystycznego (33%). Dość dużym zainteresowaniem cieszyły się publikacje: 30% jednostek korzystało z roczników statystycznych (częściej z publikacji *Województwo Mazowieckie – Podregiony, powiaty, gminy* niż z *Rocznika Statystycznego Województwa Mazowieckiego*), a kolejne 16% z publikacji tematycznych (głównie wydawanych od wielu lat opracowań: *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie mazowieckim* oraz *Rynek pracy w województwie mazowieckim*). Stosunkowo rzadziej samorzady lokalne wykorzystywały zasoby informacyjne Banku Danych Regionalnych³, opracowania sygnałne w postaci miesięcznych *Komunikatów o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego* czy pozostałych kwartalnych (*Wybrane dane o podregionach* oraz *Aktywność ekonomiczna ludności województwa mazowieckiego*) i rocznych opracowań dziedzinowych (m.in. *Budżety gospodarstw domowych*, *Szkoły wyższe* czy *Turystyka w województwie mazowieckim*). Zdecydowanie najrzadziej preferowaną formą był bezpośredni kontakt z Informatorium poprzez kierowanie tam zapytań o dane drogą telefoniczną bądź pisemną⁴ (Wykres 2).

Wykres 2. Formy udostępniania danych wykorzystywane przez samorzady lokalne województwa mazowieckiego



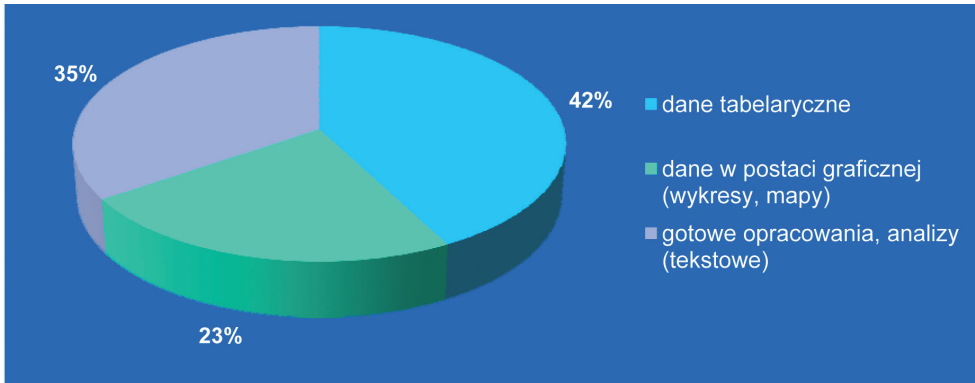
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

³ Bank Danych Regionalnych (BDR) – największa, bezpłatna, publiczna baza danych, dostępna na stronie internetowej Głównego Urzędu Statystycznego; http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks. Zawiera ponad 20 tys. zmiennych opisujących sytuację społeczno-gospodarczą i stan środowiska (w tym blisko 900 zmiennych z zakresu budżetów JST), prezentowanych w szeregach czasowych od 1995 roku. W grudniu 2010 roku zastąpiona przez Bank Danych Lokalnych. Jednym z elementów BDL jest moduł *Portret terytorium*, umożliwiający szybki i prosty dostęp do podstawowych informacji o jednostkach terytorialnych (w tym miejscowościach statystycznych w każdej gminie) w wybranym przedziale czasowym. W porównaniu z BDR został on wzbogacony o dodatkowe funkcjonalności, które ułatwią użytkownikom nawigację po bazie danych.

⁴ Zapytania mogą być kierowane na adres Urzędu Statystycznego w Warszawie lub drogą mailową na adres: InformatoriumUSWAW@stat.gov.pl.

Wyniki ankiety pokazały, że najbardziej pożądaną przez samorządy gminne i powiatowe formą prezentacji danych były zestawienia tabelaryczne (42%). Dość dużym zainteresowaniem cieszyły się również gotowe opracowania i analizy tekstowe, a nieco mniejszym dane prezentowane w postaci wykresów i map.

Wykres 3. Preferowane formy prezentacji danych wśród samorządów lokalnych województwa mazowieckiego



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

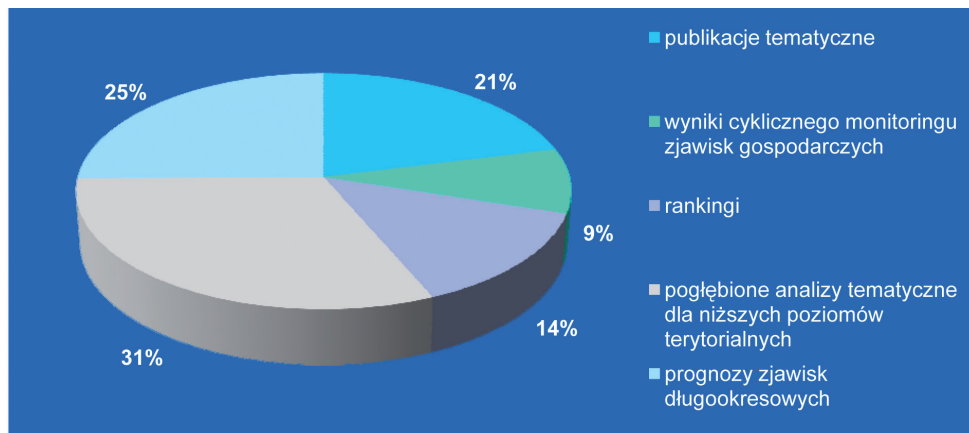
Samorządy gminne i powiatowe, biorące udział w badaniu, pod względem własnych potrzeb, największe niedostatki informacyjne w zasobach statystycznych wskazały w dziedzinach: demografii, rynku pracy, ochronie zdrowia i opiece społecznej, edukacji i wychowaniu.

W zakresie demografii najczęściej wskazywano na brak danych o liczbie ludności według poziomu wykształcenia, długości życia mieszkańców na poszczególnych obszarach, ale również prognoz demograficznych i zagadnień związanych z aktywnością ekonomiczną ludności – dla przekrojów terytorialnych mniejszych niż województwo. Ponadto samorządy podkreślały brak danych charakteryzujących stan zdrowia ludności, w tym kwestii związanych z niepełnosprawnością, opieką społeczną nad dziećmi i młodzieżą oraz danych dotyczących kształcenia zawodowego. Samorządy uznały, że dla ich potrzeb niezbędne są opracowania z zakresu pogłębionych analiz tematycznych dla niższych przekrojów terytorialnych (31%), w szczególności do poziomu gminy, prognozy zjawisk długookresowych (25%) i publikacje tematyczne. Stosunkowo mniej samorządów oczekuje zestawień danych statystycznych charakteryzujących dany obszar terytorialny na tle pozostałych jednostek wyodrębnionych na obszarze Mazowsza (rankingi) oraz publikacji informacji cyklicznego monitoringu zjawisk gospodarczych (Wykres 4).

Gotowość współpracy z US Warszawa, polegającą na prowadzeniu badań wspólnych, zadeklarowało 11% ankietyowanych jednostek korzystających z danych, wskazując na potrzebę prowadzenia pogłębionych badań w głównej mierze w zakresie rozwoju przedsiębiorczości

czy rynku pracy (na poziomie powiatu i gminy), w tym związane z losami absolwentów. Zdecydowanie większa grupa (88% jednostek biorących udział w badaniu) była zainteresowana otrzymywaniem materiałów graficznych, analitycznych i sygnałnych sporządzanych w ciągu roku. Jedynie 2% jednostek nie było zainteresowanych żadną formą współpracy.

Wykres 4. Najczęściej brakujące rodzaje opracowań danych według samorządów powiatowych i gminnych województwa mazowieckiego



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

Podsumowanie

Działania podejmowane przez Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych w 2010 roku miały na celu upowszechnianie wiedzy statystycznej oraz wsparcie władz regionalnych i lokalnych w procesie efektywnego zarządzania. Wnioski z przeprowadzonej ankiety pozwoliły na ocenę stopnia znajomości zasobów informacyjnych statystyki publicznej, gotowości na ścisłą współpracę z MOBR oraz określenie zapotrzebowania jednostek samorządu terytorialnego na informacje statystyczne. Tym samym pozwoliły na ustalenie kierunków prac jednostki w kolejnych latach. Dążąc do osiągnięcia celu, jakim jest uzyskanie statusu centrum wiedzy w regionie, działania MOBR powinny być ukierunkowane na doskonalenie obecnie przyjętych rozwiązań w zakresie badań i analiz regionalnych oraz upowszechniania wyników podejmowanych prac.

Literatura:

Potoczek A., Stępień J., 2008, *Podstawy strategii rozwoju lokalnego i regionalnego*, Bydgoszcz, s. 49-53, 65-66.

Polityka regionalna na Mazowszu, 2009, materiały kongresowe, Polski Instytut Demokracji Lokalnej.

X Lecie Województwa Mazowieckiego, 2010, Urząd Statystyczny w Warszawie, Warszawa, s. 25-26.

Wyniki przeprowadzonej przez MOBR ankiety *Zapotrzebowanie jednostek samorządu terytorialnego na informacje statystyczne*.

Strony internetowe:

www.stat.gov.pl

www.trendyrozwojowemazowska.pl

ABSTRACT

During last several years a growing demand for information and statistical data concerning development processes at the local level has been articulated by local governments from the mazowieckie voivodship. Warsaw Statistical Office has undertaken numerous efforts to meet this demand. As a result a system focused on specialized information and analytical support has been created in a form of Mazovian Center for Regional Research. This article presents in its first part activities of the Centre, with detailed information on their scope and results. In the second part of the article results of a study conducted by the Center on local governments' information needs and use by them of data resources are presented. The study conducted was focused on three main issues: knowledge about availability of information and utilization of information resources, willingness of cooperation with the Center and detailed statistical information needs, and identification of reasons for not using the information resources of the Center.
